

REFLEKTÍV TANULÁS ÉS TANÍTÁS

SUHAJDA EDIT

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának adjunktusa

Magyarországon a kilencvenes években lejátszódott politikai és társadalmi változások következtében a felnövekvő nemzedékekkel szemben új követelmények fogalmazódtak meg a munkaerőpiacon. A korábbihoz képest rugalmasabb, tanulni és együttműködni képes ifjúságra van szüksége társadalmunknak. Fiataljainkban ki kell alakítanunk az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning) képességét, fejlesztenünk kell a kommunikációs képességet is. Ezért rendkívül fontos, hogy tanulóinkból és tanárjelöltjeinkből interaktív és reflektív pedagógusokat képezzünk. Főiskolai képzésünkben fontos az elméleti felkészítés, de a „hagyományos tanárszerepből” szemléletformálással ki kell lépnünk. Az új képzésben meg kell tanítanunk a szakmai *önreflexiót*.

Jelenlegi tanárképzésünkben a legnagyobb problémát abban látom, hogy a megszerzett iskolai – elméleti – tudást diákjaink az iskolai gyakorlatukon nem tudják alkalmazni. A gaudai főiskolán a tanítóképzésben igen hangsúlyos rész a *reflektív tanulás*, amely nem más, mint a tanári gondolkodás és gyakorlat elemző formája. Olyan stratégia, amely lehetővé teszi az oktató-nevelő tevékenység folyamatos önellenőrzését és ezen alapuló fejlesztését. A reflektív tanítás a pedagógiai valóság számtalan elemére vonatkozhat. Alapvetően két irányt különböztetünk meg: az egyik a tanulók és a tanulócsoport; a másik a tanár saját személye.

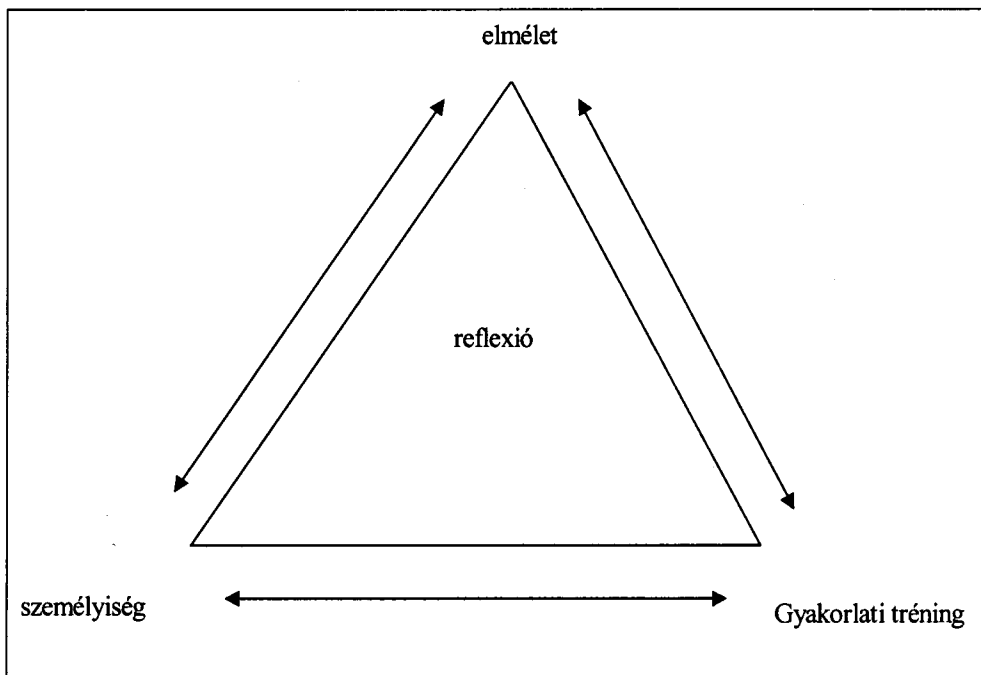
A reflektív tanulás és a reflektív gondolkodás speciális szakmai képességeken alapszik. Magába foglalja a racionális elemzést, a választás képességét, és a választások felelősségének vállalását is.

A pedagógiát oktató és a szakmódszertanos tanár összehangoltabb munkájával erősíthetnénk a reflektív tanulást, ezen dolgozunk a következő években. Ilyen pedagógiai együttműködésre ad lehetőséget a mikrotanítás.

A mikrotanítási gyakorlat olyan egyéni tanítási gyakorlat, amelyet laboratóriumi körülmények között folytatnak a hallgatók. Itt lenne először lehetőség az elmélet és gyakorlat integrációjára, diákjaink tudatosabban készülhetnek az iskolai gyakorlatra.

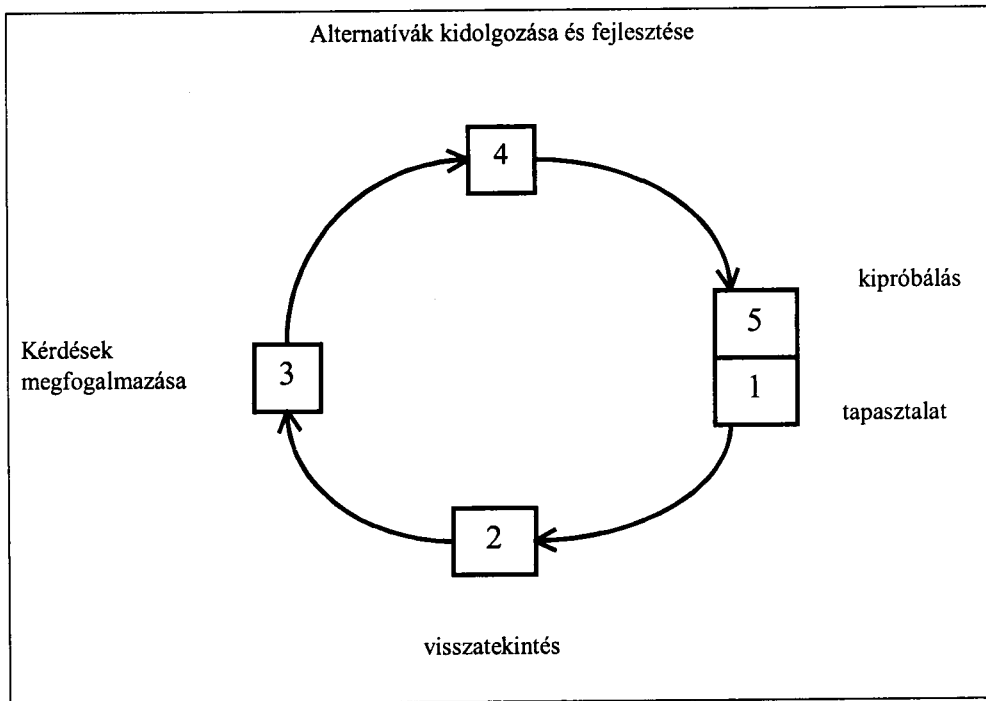
Kedvező körülmények között lehetőséget nyújt a reflektív tanulás kipróbálására. A mikrotanítás befejezése után a tanítás folyamatát mindig elemeznünk kell. A legtöbb hallgatónak ezt meg kell tanulnia. Kritikusan kell „kívülről” önmagukat szem-

lélniük. A reflexió nem működik magától, a tanárnak meg kell tanítania, a diáknak meg kell tanulnia. A tanárok felelősek azért, hogy ezt magas szinten műveljék.

Korthagen hágai kutató a reflexiót egy *spirális* folyamatként fogja fel, amely öt lépésből áll:

- *Tapasztalat:* A reflektivitás elősegítése érdekében a tanárok az egyes fázisokban kérdéseket tesznek fel, hogy a pedagógusjelöltek óráikat elemezzék, azokról a kérdések által irányítva munkanaplót vezessenek.
- *Visszatekintés a cselekvésre:* Mit akartam? Mit gondoltam? Hogyan éreztem? Mit csináltam? Megítélésem szerint a tanulók mit akartak, éreztek, csináltak?
- *A lényeges elemek tudatosítása:* Milyen kapcsolatok állnak fenn az előző kérdésekre adott válaszok között? Mi a probléma lényege? Mit jelent ez számomra?
- *Az alternatívák kidolgozásakor* arra kell választ adni, hogy: „Milyen alternatívákat látok? Melyiknek mik az előnyei, ill. hátrányai? Mit kell tennem legközelebb?”
- *Kipróbálásnál* arra kell válaszolni, hogy: „Mit akartam elérni? Mire akartam különös figyelmet fordítani? Mit akartam kipróbálni?”

Ha a fenti kérdéseket rendszeresen feltesszük, és ezekre keressük a válaszokat, akkor a reflektivitás fejlődését segítjük elő. A hazai szakirodalom is foglalkozik a reflektív tanulással, de nagyon kevés tanár alkalmazza.

A reflektív tanulásban kulcsszerepet betöltő főiskolai oktató, a szupervizor nem kritizál, csak a kérdéseivel segíti (irányítja) a hallgatót. Úgy teszi fel a kérdést, hogy a hallgató egyedül találja meg a másik megoldást. A hallgató lépésről lépésre javítja ki önmagát. Tehát a tanár nem mondja meg a helyes megoldást.

A III évfolyamon a tanulás tanításához már elsajátított elméleti alapokat szorosan összehangoljuk a szaktárgyi metodikával. Hallgatóink (már a III. évfolyamon) a csoportos hospitálásnál megfigyelik a reflektív tanár jellemző tulajdonságait. Természetesen ez azt is jelenti, hogy a szakvezetőinknek a reflektív tanulásról továbbképzéseket tartunk. Hallgatóink a IV. évfolyamon az egyéni tanítási gyakorlaton már reflektív tanárként taníthatnak. Minden látott és megtartott órát elemeznék a szakvezető tanárral, mégpedig a *reflektív szemlélet* elfogadásával.

Fontos, hogy a hallgató *értékelje saját képességeit*, vizsgálja meg mennyire reflektív. „Milyen az érzékenysége” – ezt írja az óraterv végére. Fogalmazza meg: „Mi sikerült, mi nem? Mit kell javítania a következő órán?”

A *portfólió* is erre készül, ami nem más, mint egy válogatás a hallgatók szakmai anyagaiból. Bizonyíték arra, hogy az évek során mit tanultak, hogyan tanultak?

Azt kell bizonyítania, hogyan fejlődött (a személyes, a kognitív, a szociális és a speciális) tanári kompetenciája. A portfólió értékelése során a tanár és a diák számára láthatóvá, értelmezhetővé válik a tanulás folyamata, az adott eredményhez vezető út is. A portfólió értékeléséhez láthatóvá kell tenni az adott tanulási egység célkitűzéseit, a tanulási egység tevékenységének, tanulási, gondolkodási folyamatának produktumait. A tervek, a vázlatok, teljesített – kapott és vállalt – feladatok, (ön)értékelések, az írásos reflektálások stb. egy mappába kerülnek. A munkán látható a tanár segítsége is.

Fontos szempont, hogy a portfólió mindig a valóságot tükrözze; *szelektív, reflektív, szerkesztett* legyen. Állandó változásban van, frissíteni kell: például saját munkák, gyerekek munkái, videóanyagok, interjúk... stb. folyamatosan kerülnek bele.

Nagy szerepe van a portfóliónak a vizsgán. A diáknak minél nagyobb a szabadsága, annál nagyobb a felelőssége is. Természetesen az értékelési szempontokat időben, már az I. évfolyamon megismerik hallgatóink. Ilyenek: önreflexió, együttműködés, vezetés, alkalmazás, szemléltetés, tervezés, szervezés, spontán reagálás, (nyelvi képességek) rugalmasság, önkritika, önkifejezés, módszerek alkalmazása... stb. A portfólió még tartalmazza: az önéletrajzot, az indoklást: „Miért szeretnék tanítani?” Az önelemzést: „Mennyire vagyok alkalmas a tanári pályára?”

Kiválasztja azt a kompetenciát, amelyben fejlődni szeretne, önelemzésben leírja azt, hogy min és hogyan szeretne változtatni.

Egyik legfontosabb célunk, hogy a pedagógia elmélete és gyakorlata szempontjából alapvető jelentőségű tudományok egész sorát megismerjük, új ismereteket szerezzünk. A másik, hogy ezeket a gyakorlatban is jól alkalmazzuk, és így létrejöhessen a pedagógiai paradigmaváltás.